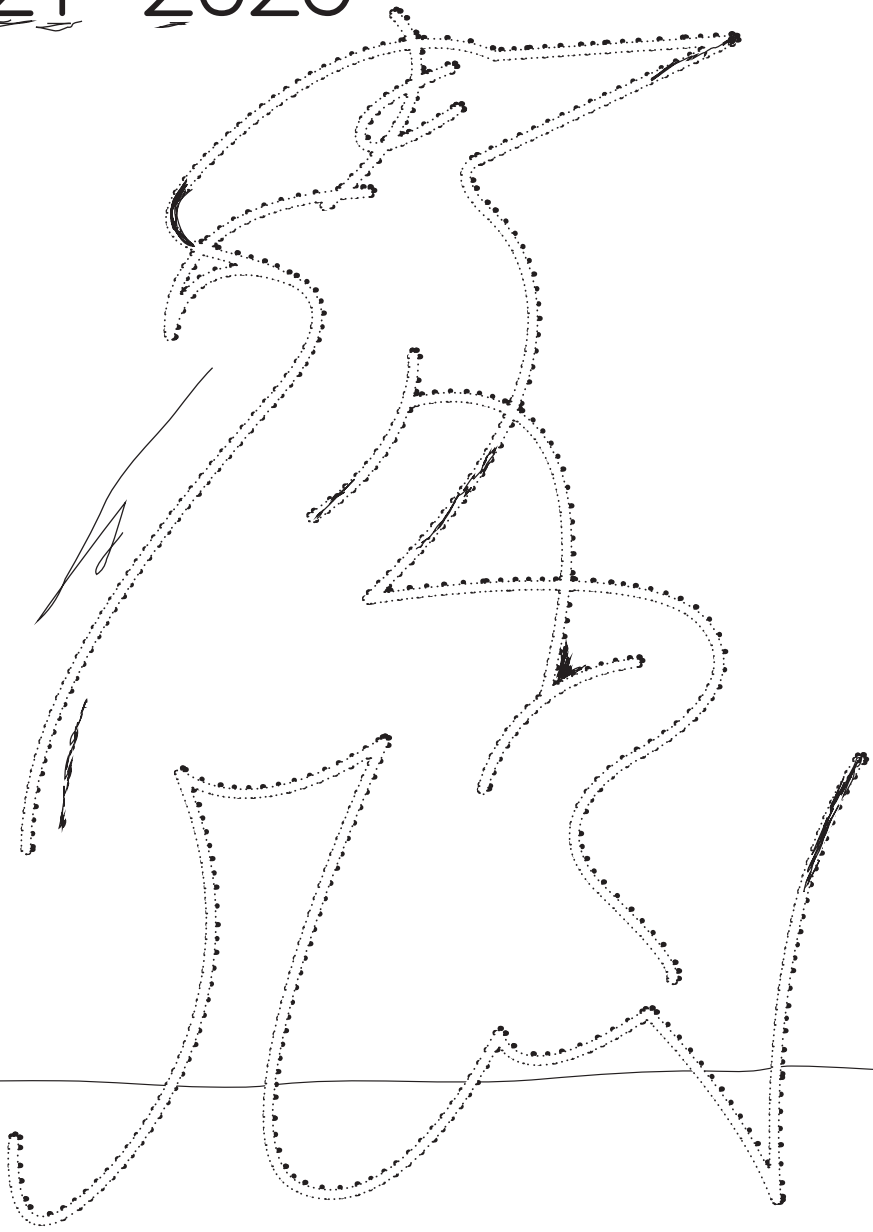

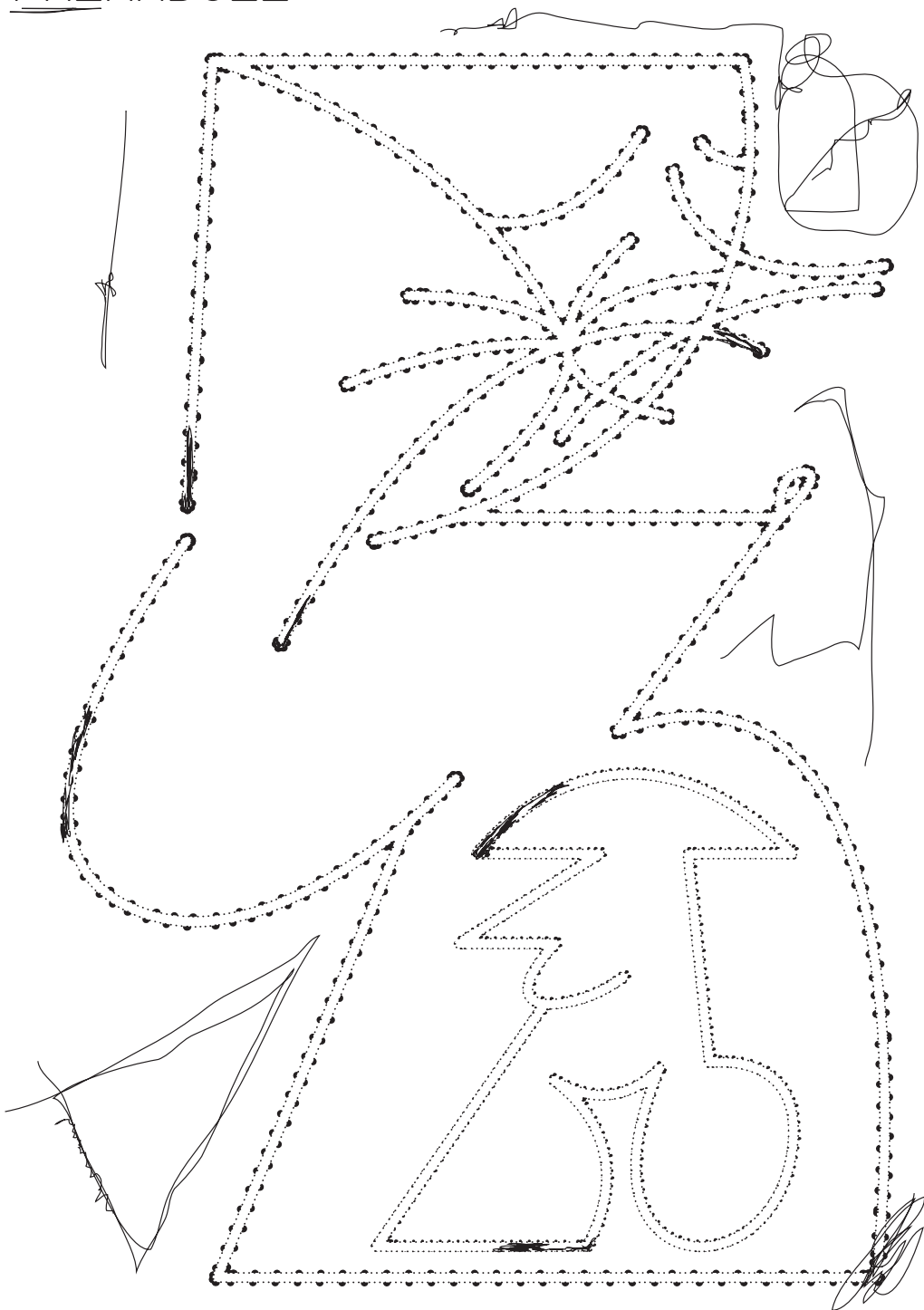
Sectoragenda Hbo Kunstonderwijs 2021 - 2025

KW

SECTORAGENDA HBO KUNSTONDERWIJS 2021-2025

4 PREAMBULE

Verspreid over vijftien hogescholen door heel Nederland leidt het hbo Kunstonderwijs (KUO) getalenteerde mensen op associate degree-, bachelor- en masterniveau op voor een breed, divers en creatief werkveld, waaronder de kunsten zelf. In de uitvoering van het sectorplan Focus op Toptalent (2012-2016) lag het accent op de versterking van de sector en de profilering van de afzonderlijke instellingen. In de afgelopen vier jaar (KUO NEXT Agenda 2016-2020) is voortvarend gewerkt aan het intensiveren van de onderlinge samenwerking en de kwaliteit van het onderwijs. Met die agenda sloot het kunstvakonderwijs nadrukkelijk aan op agenda's van relevante stakeholders in de kunsten en creatieve industrie. Ook profileerde het zich daarmee als partner van externe partijen in binnen- en buitenland. Hierdoor is de verbinding met de samenleving versterkt en speelt het kunstvakonderwijs in op innovatiebehoeften in het werkveld. De thema's talentontwikkeling, flexibilisering, onderzoek, en internationalisering en de relatieagenda stonden in deze laatste agenda centraal.

Volgens afspraak hebben de kunsthogescholen en de multi-sectorale hogescholen de instroom in de kunstopleidingen sinds 2012 beperkt. Tegelijkertijd is stevig ingezet op de vernieuwing en versterking van onderwijs en onderzoek en verbeterde de aansluiting op de arbeidsmarkt. Afgestudeerden zijn zelfstandiger en weten zich snel een plek te verwerven in de beroepspraktijk. Als creatieve professionals beschikken ze daarbij over competenties, die ook in tal van andere domeinen buiten de kunst en cultuur veelgevraagd zijn. Er is een meer diverse instroom van studenten gerealiseerd en de flexibiliteit in het onderwijs is vergroot door meer variëteit in opleidingsroutes te bieden. Bovendien fungeert het onderwijs steeds meer als lab voor onderzoek en ontwikkeling en is er een overtuigende start gemaakt met een derde cyclus voor praktijkgericht onderzoek. Visitatiecommissies, studenten, alumni en medewerkers oordelen dan ook nog altijd dat de kwaliteit van het Nederlandse kunstonderwijs hoog is.

DE NIEUWE STRATEGISCHE AGENDA 2021-2025

De gezamenlijke inzet en investeringen van de afgelopen jaren bieden een solide en kansrijke uitgangspositie voor de verdere ontwikkeling van het hoger kunstonderwijs in Nederland: regionaal, nationaal en internationaal. Veel van de onderwerpen en ambities die uit de KUO NEXT Agenda voortvloeien behouden daarbij hun relevantie en worden voortgezet. In onze strategische agenda voor de periode 2021-2025, ontwikkeld samen met onze interne en externe stakeholders, plaatsen we gezamenlijk en elk met een eigen traditie en profiel, een drietal samenhangende hoofdthema's centraal: **een veerkrachtige sector, onderwijs en onderzoek.**

VEERKRACHTIGE SECTOR

Ook in de toekomst staat het kunstvakonderwijs voor internationaal toonaangevend en erkend onderwijs en onderzoek. Dit vereist veerkracht. Die veerkracht toonden we door onze snelle reactie op de coronacrisis, onze aandacht voor de studievoortgang en het welzijn van studenten en de versnelling die is aangebracht in o.a. blended learning. De komende jaren zullen we onze veerkracht verder vergroten in onze gezamenlijke agenda op het gebied van **weerbare studenten, diversiteit en inclusie, en de relatie met de omgeving.** Deze deelthema's zijn eveneens relevant voor de andere doelen van onze nieuwe strategische agenda.

ONDERWIJS

Leren en ontwikkelen voorafgaand aan, tijdens en na een kunstopleiding vullen elkaar aan. Een Leven Lang Ontwikkelen is geen nieuw adagium, maar we plaatsen het de komende jaren meer op de voorgrond. De ontwikkelingen in het werkveld en op de arbeidsmarkt zijn in belangrijke mate bepalend voor de invulling hiervan. Kunstvakdocenten- en kunsteducatieve opleidingen vervullen in dit geheel een bijzondere rol. Zij leiden op voor een wereld en werkveld die voortdurend in verandering zijn en waarin het kunnen

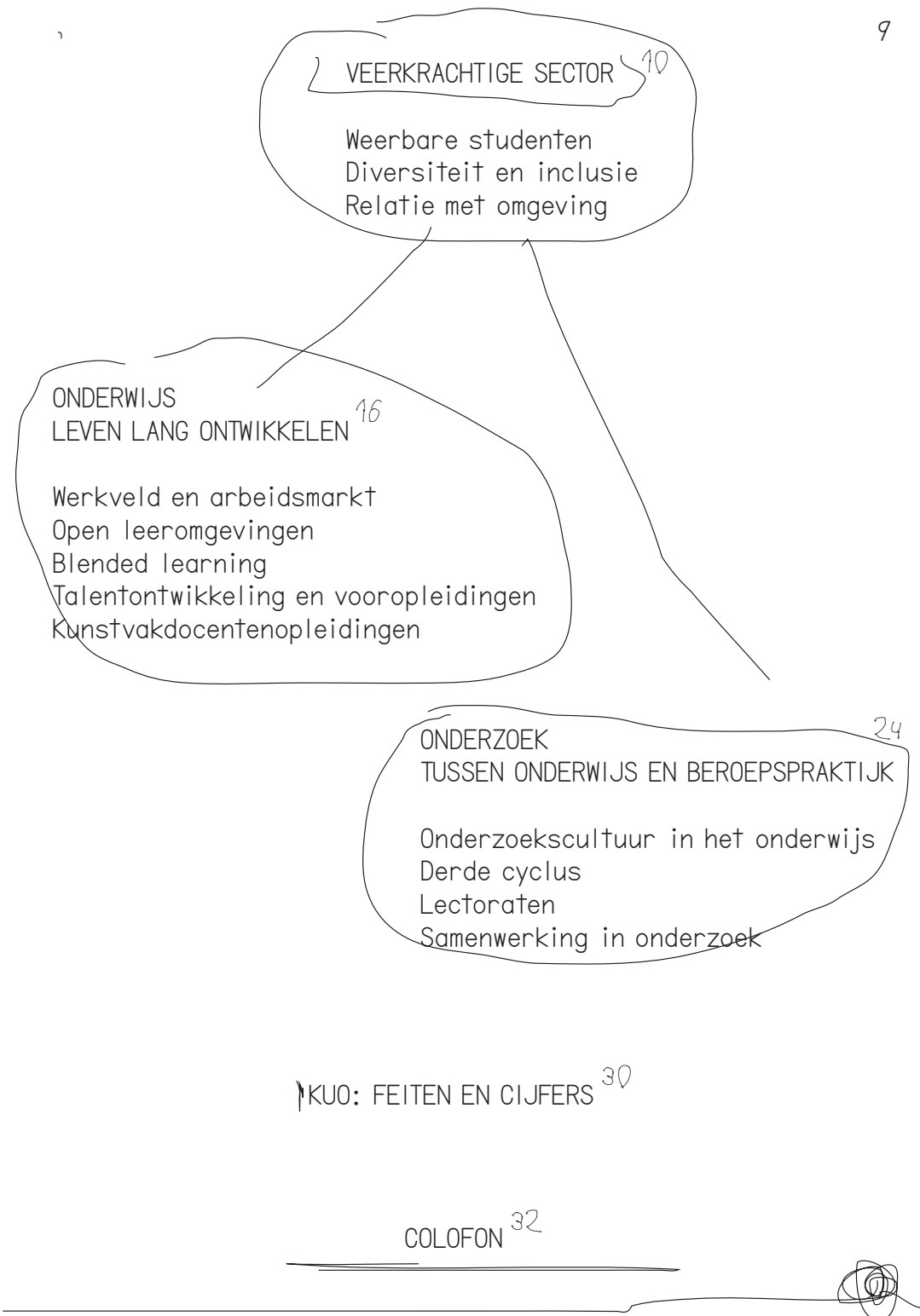
toepassen van innovatieve manieren van communiceren, experimenteren en reflecteren noodzakelijk is. In totaal vormen vijf specifieke onderwerpen de leidraad bij dit thema: **werkveld en arbeidsmarkt, open leeromgevingen, blended learning, talentontwikkeling en vooropleidingen, en de kunstvakdocentenopleidingen.**

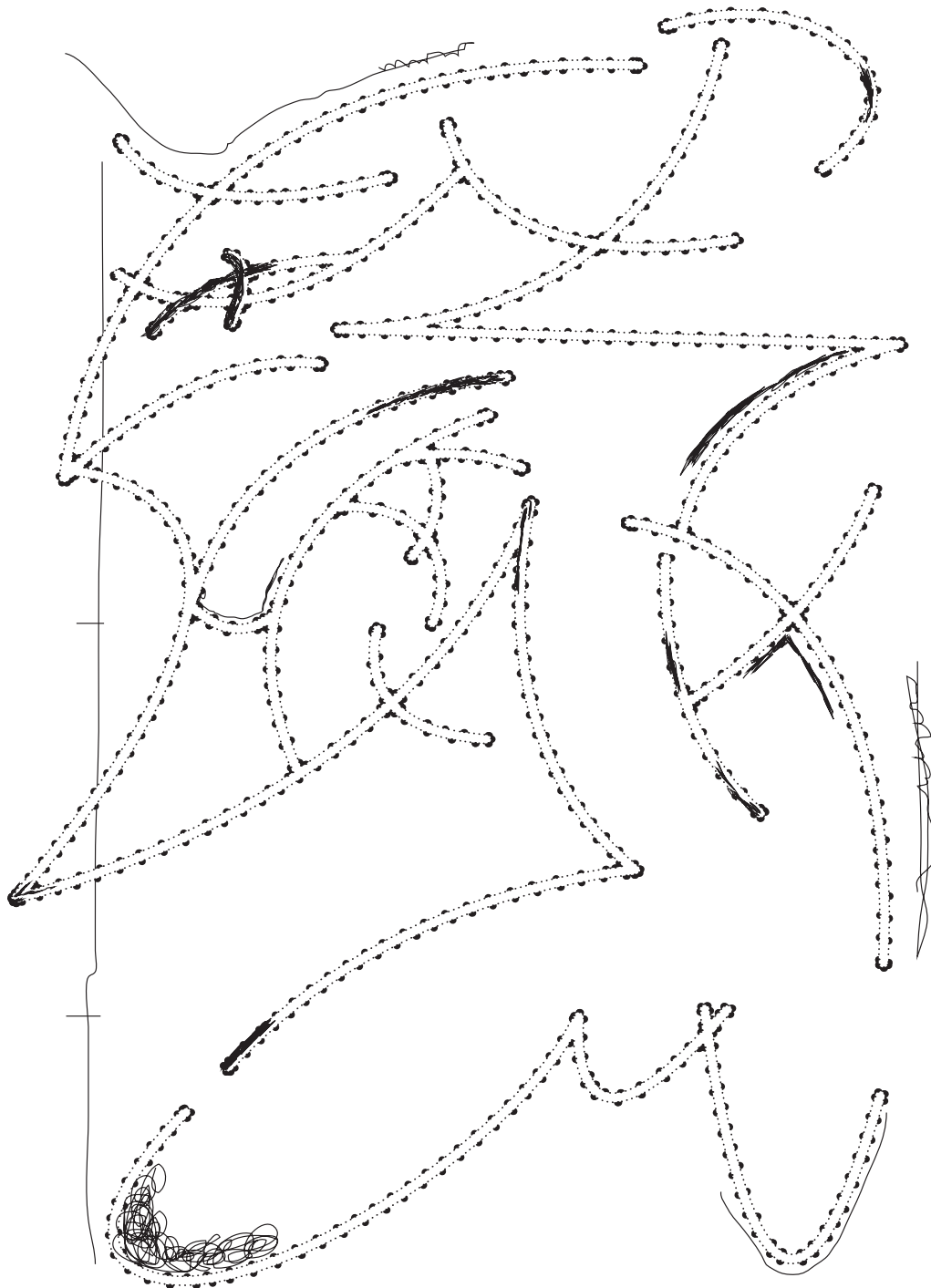
ONDERZOEK

Onderzoek is niet alleen essentieel voor kunsten en het kunstvakonderwijs, maar ook voor de verbinding met de wereld en de samenleving. Vanuit de met het sectorplan en de sectoragenda gelegde basis worden ook de ontwikkelambities op het gebied van onderzoek voortgezet. Dat gebeurt in co-creatie met spelers uit eigen gelederen en cross-sectorale spelers uit andere vormen van onderwijs en onderzoek en uit het werkveld. De komende jaren richt het KUO zich daarbij op de versterking van het kennisecosysteem door het **versterken van de onderzoekscultuur in het onderwijs**, op de verdere ontwikkeling van de **derde cyclus** en van de **lectoraten**, en uiteraard op **strategische samenwerking in onderzoek.**

Met deze fijnmazige strategische agenda 2021-2025 bestendigen we de resultaten van KUO NEXT 2016-2020 en bouwen er consequent op door. Vanuit de overtuiging dat we hiermee een nog veerkrachtiger sector realiseren die voortdurend in verbinding staat met de ontwikkelingen in de samenleving en die onderwijs en onderzoek innoveert. Dat is wat ons betreft waar het KUO in 2021-2025 voor staat.

8 ONDERDELEN VAN DE AGENDA

Een veerkrachtig kunstvakonderwijs is van levensbelang. De geschiedenis zit immers vol met crises: economische depressies, ideologische ruzies, milieurampen, wereldoorlogen en pandemieën. In 2020 bij de start van de ontwikkeling van deze agenda waren het de corona-crisis en de klimaatcrisis die onze toekomst bedreigen. Het is niet te verwachten dat we binnenkort in een crisisloos tijdperk komen. Het KUO, de kunstsector en kunstenaars moeten daarom zelf weerbaar zijn om hier mee om te kunnen gaan. Creativiteit en verbeeldingskracht zijn daarin cruciale waarden, die voor de kunsten en voor de hele samenleving van belang zijn. Daarmee versterken kunstenaars de weerbaarheid van de gehele samenleving.

Het sectorplan Focus op Toptalent en de sectoragenda KUO NEXT 2016-2020 hebben de veerkracht van de sector duidelijk vergroot. Creativiteit en vakkennis, onmisbare elementen van artistieke kwaliteit, blijken van cruciale waarde om in te kunnen spelen op een nieuwe onzekere werkelijkheid. Elke crisis maakt echter weer zichtbaar dat het KUO ook zelf in zijn organisatie veerkrachtig en flexibel moet zijn, waarmee het ook in de toekomst blijft staan voor internationaal toonaangevend onderwijs en onderzoek. Internationalisering blijft belangrijk, omdat de samenleving waarvoor wordt opgeleid vergaand is geglobaliseerd.

Onderdeel van de 'veerkrachtstrategie' zijn drie thema's: **weerbare studenten, diversiteit en inclusie**, en de **relatie met de omgeving**. Deze drie vormen de basis voor veerkracht van onze sector en bovendien schragen ze de doelen bij Onderwijs en Onderzoek. Ze zijn daarmee ook relevant voor alle andere doelen in deze agenda.

WEERBARE STUDENTEN

In de strategische agenda van de Vereniging Hogescholen "[Professionals voor morgen](#)" zetten hogescholen studentsucces centraal: het succes van studenten in hun latere loopbaan en hun rol in de samenleving is maatgevend. Hiermee geven hogescholen ook uitdrukking aan het

belang van de bredere persoonsvorming van studenten. Naast de kwalificatie voor een beroep maakt die een wezenlijk onderdeel uit van hun voorbereiding op de toekomst.

Hogescholen hebben nadrukkelijk aandacht voor de persoonlijke omstandigheden van studenten. In het kunstonderwijs hangt het welzijn van studenten nauw samen met weerbaarheid (resilience), zelfredzaamheid en vitaliteit als onderdeel van de beroepsvorming: je moet fysiek en mentaal fit zijn om dat te doen waarvan je droomt. De betekenis en rol van kunst in de samenleving brengt ook met zich mee dat studenten tijdens hun opleiding al moeten bepalen hoe ze in die samenleving staan. In het kunstvakonderwijs loopt het persoonlijke en het professionele vaak door elkaar heen en in elkaar over. Studenten hebben daarom een veilige omgeving in de studie nodig om zich te kunnen ontwikkelen. In het onderwijs staat dus niet alleen het ontwikkelen van een (kunst)praktijk centraal. Het kunstonderwijs moet worden aangevuld met een leerlijn die van begin af aan de persoonlijke ontwikkeling tot kunstenaar en de welzijnskant ervan op gang brengt, vanuit didactisch-pedagogische uitgangspunten en vanuit de specifieke onderwijsvormen van het KUO. Dat betekent een aanbod van onderwijs en workshops nadrukkelijk gericht op de specifieke ontwikkeling tot kunstenaar en een robuuste infrastructuur van coaching en mentoring, studieloopbaanbegeleiding en studentendecanaat, gekoppeld aan onderzoek op dit terrein, de inzet van kennis uit lectoraten en uitwisseling van best practices.

De afgelopen jaren zijn in verschillende disciplines protocollen en gedragscodes ontwikkeld rondom veiligheid en welzijn. Deze kunnen nog beter op elkaar worden aangesloten en moeten nog meer bekendheid krijgen bij een ieder binnen het kunstonderwijs. Met name in de eerste periode van beroepsbeoefening blijken studenten toch kwetsbaar. De opleidingen in het KUO blijven zich de komende vier jaar daarom inspannen om studenten zo goed mogelijk voor te bereiden op de overgang naar de beroepsbeoefening. Daarin trekken ze nauw op met het werkveld.

Bijzonder aandachtspunt is de al veranderde en nog steeds veranderende beroepspraktijk in en na de coronacrisis en de consequenties daarvan voor (aankomende) kunstenaars. Kunstenaars hebben in de jaren na 2012 met de sterke bezuinigingen in het werkveld laten zien, dat ze in staat zijn om zich weerbaar op te stellen en hun toekomst zelf ter hand te nemen. De samenleving heeft deze talenten van kunstenaars en kunstafgestudeerden hard nodig, juist nu.

DIVERSITEIT EN INCLUSIE

(Kunst-)hogescholen vinden het belangrijk om [cultureel divers en zo inclusief mogelijk te zijn](#) en het KUO wil een weerspiegeling zijn van de samenleving. In het werkveld van de kunsten is steeds meer vraag naar culturele diversiteit: van afgestudeerden wordt verwacht dat zij hun plek vinden in en vormgeven aan een diverse kunstsector. De afgelopen jaren zijn er in het KUO belangrijke stappen gezet op het terrein van diversiteit en inclusie, maar de instellingen zijn er nog niet. Het KUO is nog onvoldoende een plek waar iedereen zich thuis voelt en waar ieders talenten worden herkend en op waarde geschat. Diversiteit omvat meer dan (alleen) een diverse instroom in de opleidingen. Divers en inclusief worden betekent tal van dilemma's, keuzes en veranderingen op allerlei plekken in de organisatie: bij selectie en toelating, bij de samenstelling van docententeams en management, inhoud van het curriculum, bij training van docenten, bij het bepalen van organisatiedoelen en bij de ontwikkeling van nascholing voor alumni.

De komende vier jaar blijft het KUO zich inzetten voor het opleiden en voorbereiden van studenten op een cultureel diverse samenleving. Daarnaast onderzoekt het KUO fundamenteel waarom het niet lukt om andere groepen naar het kunstonderwijs te trekken. Wat zijn de blinde vlekken en wat kan daaraan gedaan worden? Doel is dat het KUO een effectieve aanpak ontwikkelt, toegesneden op de kenmerken van de verschillende opleidingen, om diversiteit en inclusie te vergroten.

RELATIE MET DE OMGEVING

In het kunstonderwijs worden studenten opgeleid om een verschil te maken in de samenleving. Om dat zo goed mogelijk te doen is het kunstonderwijs nauw verbonden met zijn omgeving: met het kunst- en cultuurwerkveld, bedrijven, maatschappelijke organisaties, (semi-)overheden, andere onderwijssectoren en andere hbo-sectoren. Hogescholen met kunstopleidingen zijn diepgeworteld in hun omgeving en werken veelal in hun eigen stad of regio samen met een waaiër aan organisaties en individuen, bijvoorbeeld in de Regionale Ambitieplannen en afspraken over (Regio) City Deals. De komende jaren worden deze samenwerkingen binnen onderwijs én onderzoek voortgezet en versterkt, bijvoorbeeld door uit te wisselen en uit te dragen hoe kunstopleidingen bijdragen aan hun omgeving, nationaal en in de regio, en de invloed die zij daarop uitoefenen.

Vanuit hun specifieke expertise kunnen de hogescholen met kunstopleidingen en hun studenten een bijdrage leveren aan maatschappelijke opgaven en uitdagingen. De ["Meta-analyse maatschappelijke opgaven relevant voor het hbo"](#) van Berenschot uit 2020 geeft een overzicht van de voor het hbo meest relevante maatschappelijke vraagstukken. Vanuit het KUO wordt met name gewerkt aan sociale relaties (bijvoorbeeld inclusie, gemeenschapsvorming, identiteit, emancipatie) en de relatie tot de omgeving (stadsontwikkeling, gebouwde omgeving, duurzaamheid, circulaire economie). De kunstopleidingen en het kunstonderzoek spelen daarnaast actief in op de uitdagingen in de zesde Kennis- en Innovatie Agenda Maatschappelijk Verdienvermogen. De grote set vaardigheden en de eigen artistieke - en ontwerpmethodologie maken kunstenaars, ontwerpers en creatieve professionals bij uitstek geschikt om een rol te spelen bij het oplossen van de zogenaamde wicked problems waar de samenleving zich mee ziet geconfronteerd.

Vanuit het KUO wordt op allerlei vlakken al samengewerkt met vooral de (hbo-)sectoren techniek en zorg, maar ook met economie en de lerarenopleidingen. Ook deze

cross-sectorale samenwerkingen worden de komende jaren geïntensiveerd.

In 2017 ondertekenden alle hogescholen het SDG Charter. Dat betekent dat ook de hogescholen met kunstopleidingen de Sustainable Development Goals een plaats geven in hun onderwijspraktijk en hun organisaties. Duurzaamheid en circulariteit krijgen inhoudelijk binnen het kunstonderwijs al volop aandacht, zoals bijvoorbeeld blijkt in allerlei eind-examenprojecten.

ONDERWIJS: LEVEN LANG ONTWIKKELEN

Onderwijs staat centraal in het KUO. Aansluitend bij "Professionals voor morgen" omarmt het hoger kunstonderwijs de komende jaren nog nadrukkelijker het idee van Leven Lang Ontwikkelen. Dit betekent dat het kunstonderwijs zich niet alleen richt op de jaren dat een student binnen een kunsthogeschool verblijft. Leren en ontwikkelen voorafgaand aan, tijdens en na een kunstopleiding moeten elkaar aanvullen, op elkaar afgestemd zijn en op elkaar aansluiten. Het betekent ook dat onderwijs en ontwikkelingen daarin altijd in verband staan met ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en in het werkveld. Om Leven Lang Ontwikkelen door te ontwikkelen zet het KUO in op vijf punten: **werkveld en arbeidsmarkt, open leeromgevingen, blended learning, talentontwikkeling en vooropleidingen**, en **kunstvakdocentopleidingen**. Deze hangen onderling samen en versterken elkaar.

WERKVELD EN ARBEIDSMARKT

De beroepsvoorbereidende lijn is met het sectorplan Focus op Toptalent en de sectoragenda KUO NEXT sterk neergezet en krijgt in de opleidingen veel aandacht. In het KUO worden studenten opgeleid voor een werkveld dat zich bij uitstek kenmerkt door flexibiliteit: kunstenaars zijn meestal zzp'ers en werken voor veel verschillende opdrachtgevers in vaak tijdelijke constructies. Kunstenaars en creatieven opgeleid in het hoger kunstonderwijs hebben de afgelopen jaren bewezen flexibel in te kunnen spelen op gewijzigde omstandigheden. Ondanks deze aandacht in het kunstvakonderwijs geven studenten vaak aan dat ze zich niet genoeg voorbereid voelen op de kunstpraktijk en het zelfstandig ondernemerschap. Deze spanning is niet eenvoudig te doorbreken. Zo zijn er in het werkveld, na eerdere bezuinigingen op de kunstsector, weinig plekken meer voor jonge beginnende kunstenaars om zich te ontwikkelen. Terwijl het opbouwen van een bloeiende kunstpraktijk juist (ontwikkel)tijd vraagt. Voor de komende vier jaar is het doel van het hoger kunstonderwijs om stevig aan te haken bij bijvoorbeeld de ontwikkelingen van [innovatieve](#)

werkplaatsen voor onderwijs, onderzoek en beroepspraktijk, waar verschillende (multi-sectorale) hogescholen al mee werken. Daarin is de beroepspraktijk onderdeel van het onderwijs en het onderwijs vindt plaats in de beroepspraktijk. Meer nog dan voorheen zullen instellingen hun alumni betrekken bij het curriculum, in het bijzonder de beroepsvoorbereidende lijn, zodat studenten al tijdens de opleiding een netwerk in hun toekomstige kunstpraktijk kunnen ontwikkelen. Deze stappen kunnen er aan bijdragen dat studenten de overgang naar het kunstenaarsberoep minder als een schok ervaren.

In het KUO werken veel (excellente) kunstenaars uit Nederland, maar ook uit het buitenland. Zij zijn sterk geworteld in de kunstpraktijk en combineren die kunstpraktijk met het geven van onderwijs. Met hen blijft het onderwijs actueel en sterk aangesloten op de beroepspraktijk. KUO en werkveld zijn op deze manier onverbreekbaar met elkaar verbonden. Deze kunstenaars-docenten zijn daarmee onmisbaar binnen het KUO. De komende jaren blijft het KUO de inzet van deze groep versterken en energie steken in het opleiden van deze kunstenaars-docenten in hun didactische bekwaamheid.

Vanuit het werkveld en alumni is in toenemende mate vraag naar kennis die binnen hogescholen met kunstopleidingen aanwezig is. Bijvoorbeeld op het terrein van ondernemerschap, digitalisering, technologische veranderingen in het maakproces en netwerken. Hogescholen willen partner zijn in de verdere ontwikkeling van Leven Lang Ontwikkelen en een kansrijk bij- en nascholingsaanbod ontwikkelen. In een werkveld waarin veel zzp'ers actief zijn, is financiering van zo'n nascholingsaanbod een belangrijk aandachtspunt. Het KUO gaat hierover in gesprek met het werkveld.

OPEN LEEROMGEVINGEN

De komende vier jaar geeft het KUO de ideeën over open leeromgevingen gezamenlijk verder vorm. De hogeschool is daarbij een open netwerk- en leergemeenschap

waarin het eenvoudiger wordt om in verschillende fases van Leven Lang Ontwikkelen 'in en uit te stappen'.

Een andere trend is dat schotten tussen kunst disciplines en genres vervagen of verdwijnen. Dat vraagt om opleidingsprogramma's die flexibeler zijn. Flexibilisering betekent niet dat er per se concessies worden gedaan aan discipline en vakmanschap. De komende jaren krijgen studenten bij een groot aantal KUO-instellingen nog meer mogelijkheden om hun eigen pad te volgen, hun talent te ontwikkelen en zich voor te bereiden op een werkveld dat zich niet laat begrenzen door disciplines. Tegelijk blijft in het KUO de disciplinaire benadering, onderbouwd vanuit een pedagogisch-didactische aanpak, een belangrijke en vertrouwde basis van waaruit studenten de complexiteit in het werkveld tegemoet kunnen treden. Het KUO blijft staan voor duur en duurzaamheid van de opleidingen, waarbij opbouw en ontwikkeling in een discipline belangrijke kenmerken zijn. Transdisciplinair werken, in een open omgeving waar voeding is vanuit andere disciplines en sectoren, kan voorzien in de behoefte bij studenten aan kennis van buiten de eigen discipline.

De komende vier jaar wil het KUO de infrastructuur en financiering zo verder ontwikkelen dat meer ruimte kan worden gerealiseerd voor open leeromgevingen. Het KUO haakt daarom aan bij de landelijke ontwikkelingen en wil leren van de ervaringen rondom flexibilisering en leeruitkomsten die al bij andere instellingen zijn opgedaan. Het KUO ontwikkelt een pilot, bijvoorbeeld een onderlinge variant van het Erasmus-programma of een vast onderdeel in het studieprogramma, waarin er ruimte is om bij een andere instelling studieonderdelen te volgen. Op die manier wordt verdere ervaring opgedaan met flexibilisering en kunnen onderwijsonderdelen gebruikt worden in een Leven Lang Ontwikkelen-portfolio. Avond- en deeltijdopleidingen zijn nadrukkelijk onderdeel van het flexibele aanbod.

BLENDED LEARNING

Door de corona-crisis is het KUO gestimuleerd om zich intensief te verdiepen in digitaal onderwijs. Daarbij worden voordelen zichtbaar, zoals niet plaats- of tijdsgebonden kennisoverdracht, meer mogelijkheid om te specialiseren in nicheonderwerpen, makkelijk verbinding kunnen leggen met anderen en studenten die hun eigen ontwikkeling op andere manieren in de hand nemen. Nadelen zijn er ook, zoals het gemis van het live moment van een optreden, van elkaar inspireren en van fysiek contact, het gebrek aan toegang tot technische faciliteiten en expertise in werkplaatsen, en mogelijke uitsluiting van iedereen die niet voldoende middelen of vaardigheden hebben voor digitaal onderwijs. Duidelijk is dat digitaal onderwijs het kunstonderwijs zal veranderen; het format van het klassieke kunstonderwijs gaat herzien en verrijkt worden door de ervaringen die tijdens de corona-crisis worden opgedaan. Digitaal onderwijs zal effect hebben op het onderwijs, maar kan nooit volledig de fysieke en intermenselijke aspecten van het kunstonderwijs vervangen.

De komende jaren werkt het KUO aan de ontwikkeling van een visie op blended learning (de combinatie van verschillende onderwijsvormen). Daarin wordt de balans gezocht tussen verschillende vormen van live onderwijs en digitale onderwijsactiviteiten, met aandacht voor didactiek en een mix van leerervaringen. Er wordt onderzocht hoe blended learning tot innovatie en een kwalitatieve verbetering van het onderwijs en het leerproces van studenten kan leiden. Blended learning gaat daarmee nadrukkelijk over meer dan alleen technologische aspecten en mogelijkheden binnen het onderwijs, maar ook over het leerproces en de leeromgeving. In het gesprek en bij de ontwikkeling van een visie wordt gebruik gemaakt van de kennis die kunsthogescholen ontwikkelen, maar ook van kennis en kwaliteiten die in andere hogescholen en daarbuiten voor handen zijn. In de relatie met het werkveld en publiek bieden digitale middelen mogelijkheden voor nieuwe verbindingen en samenwer-

kingen. Blended learning daagt het KUO op vier niveaus uit tot innovatie: in het onderwijs, in de presentatie van studenten naar het publiek, in de samenwerking met het werkveld en in een flexibel en kansrijk Leven Lang Ontwikkelportfolio.

Van docenten in het kunstonderwijs wordt op allerlei vlakken veel verwacht: studenten opleiden voor een diverse samenleving, met (meer) ruimte voor eigen keuzes en individueel maatwerk, via nieuwe onderwijsvormen fysiek en online. Dat vraagt om ondersteuning van de verdere professionele ontwikkeling van zowel vaste als flexibele medewerkers; ook voor hen geldt Leven Lang Ontwikkelen. De komende jaren zal hierin met name veel aandacht zijn voor digitale vaardigheden en het werken met nieuwe (blended) onderwijsmethoden.

Ten slotte is ook binnen de kunstvakdocentenopleidingen blended learning van groot belang. Studenten worden niet alleen opgeleid via blended learning, maar er is behoefte aan een ander type kunstvakdocent die zijn/haar eigen onderwijs op een nieuwe manier vormgeeft, en gebruik weet te maken van de mogelijkheden van blended learning. Kunstvakdocentenopleidingen kunnen een proeftuin zijn om blended learning verder uit te werken en te versnellen. Daarbij zoeken de kunstvakopleidingen nadrukkelijk de samenwerking met andere lerarenopleidingen.

TALENTONTWIKKELING EN VOOROPLEIDINGEN

Vooropleidingen en de relatie met het primair, voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs zijn van groot belang om te zorgen dat talentvolle jongeren een plek vinden in het hbo-kunstonderwijs. Ook met de amateurskunstsector is het KUO onlosmakelijk verbonden. Het KUO wil gelijke kansen bieden in de voortrajecten en er is de komende jaren onverminderd aandacht voor het vergroten van de diversiteit in de instroom. Dit is essentieel voor de relevantie van het hoger kunstonderwijs. Binnen de disciplines en in de instellingen gaat het gesprek de komende jaren over hoe disciplines en genres zich ontwikkelen, wat talent is en hoe je dat selecteert.

Verder blijft het KUO de komende jaren een sterke lobby voeren voor de vorming van jongeren in de breedte en voor vorming in de kunsten in het bijzonder. Het proces rondom de herziening van het curriculum van basis-en voortgezet onderwijs is nog lang niet afgerond. In KUO NEXT werden op dat punt al verschillende ambities verwoord, die de kunstvakopleidingen de komende jaren verder zullen brengen.

Het KUO versterkt komende jaren de samenwerking en de kennisdeling en -uitwisseling met de Vereniging Cultuurprofiel scholen op het gebied van kwaliteitskaders die met de DaMu-scholen al ontwikkeld zijn. Daarbij is er extra aandacht voor de verbinding tussen algemeen vormende vakken en kunstvakken, curricula en doorlopende leerlijnen tussen vo en hbo beeldende kunst. Dat resulteert in een duurzame, structurele samenwerking en concrete producten en bijeenkomsten. Verder worden er afspraken gemaakt met onder andere de cultuurprofiel scholen over meer gerichte ontwikkeling en coaching van jong talent. Ook ontwikkelden de kunstvakopleidingen een structuur waarin talentvolle jongeren zich via buitenschoolse begeleiding en coaching kunnen ontwikkelen (naar voorbeeld van de sport). Om in het basisonderwijs een impuls te geven aan kunstonderwijs wordt komende jaren verder gewerkt met Meer muziek in de klas. Op het gebied van beeldende kunst wordt een toolbox ontwikkeld met opdrachten voor basisschoolleerlingen. In de regio blijven hogescholen de samenwerking met het mbo opzoeken.

KUNSTVAKDOCENTENOPLEIDINGEN

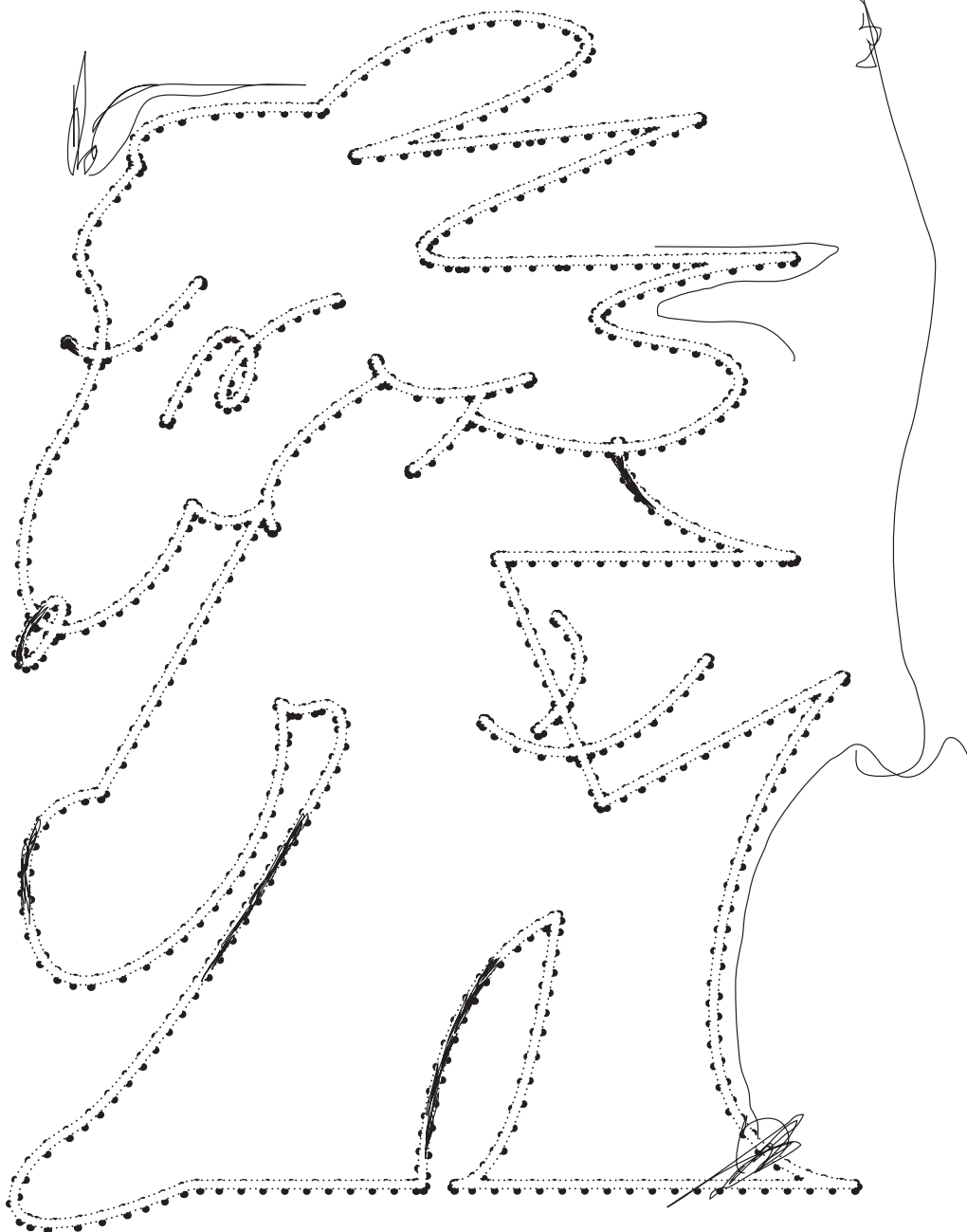
De kunstvakdocentenopleidingen nemen in het KUO een bijzondere positie in. Ze zijn ingebed in het kunstonderwijs, maar leiden op voor functies in het onderwijs op alle niveaus en voor educatieve functies daarbuiten. Kunstvakdocenten en -educatoren stimuleren en begeleiden anderen om zelf te maken. Ze dragen bij aan een brede vorming en spelen een belangrijke rol bij het ontwikkelen van vaardigheden als verbeelding, inlevingsvermogen en samenwerken.

Ze voeden jong en oud een leven lang door het ontdekken van de eigen creatieve vermogens en door de receptie van kunst te stimuleren onder alle lagen van de bevolking. Openheid, respect, aanvaarding en internalisering van het vreemde zit in hun dna. In het onderwijs krijgt iedereen, geen leerling uitgesloten, de kans om in aanraking te komen met kunst en cultuur en zich hiermee te vormen en te ontplooiën. Kunstvakken in het basis-en voortgezet onderwijs zijn bovendien een belangrijke stap in talentontwikkeling (in de breedte) en leggen een basis voor professioneel kunstenaarschap (toptalent). Kunstvakdocenten zijn essentieel om leerlingen te laten leren door, met en over kunst en cultuur. Tegelijk zijn de kunstvakken in het onderwijs kwetsbaar en worden ze makkelijk ter zijde geschoven.

Het KUO en de kunstvakdocentenopleidingen zetten zich de komende jaren verder in om, samen met alumni, de kracht en het belang van kunstvakken in het onderwijs voor het voetlicht te houden.

De ambities en uitgangspunten van de strategische agenda voor de educatieve sector "[Samen toekomstbestendige leraren opleiden](#)" hebben ook betrekking op de kunstvakdocentenopleidingen. Verder zijn de ontwikkelingen in het bevoegdheidsstelsel, de wens om meer flexibiliteit en carrièreperspectief voor leraren, en het "[Bestuursakkoord Flexibilisering Lerarenopleidingen](#)" ook voor de kunstvakdocentenopleidingen komende jaren relevant. De kunstvakdocentenopleidingen sluiten zich aan bij deze ontwikkelingen en voeren hierover nauw overleg met het werkveld.

ONDERZOEK: TUSSEN ONDERWIJS EN BEROEPSPRAKTIJK

I've been practicing my signature - it is mine, but not really, belonging to that

Onderzoek staat, naast onderwijs, centraal in het KUO. Elk kunstwerk is een nieuwe wereld. Om die nieuwe wereld te kunnen maken moet een kunstenaar niet alleen vaardig en creatief zijn, maar moet deze ook grondig onderzoek doen naar aspecten van die nieuwe wereld en van de bestaande wereld waarin dat kunstwerk wordt gemaakt. Daarmee is onderzoek niet alleen essentieel voor kunsten en KUO, maar ook voor de verbinding met de wereld, de samenleving en het werkveld.

Met het sectorplan en de sectoragenda is al een stevige basis gelegd voor onderzoek in de kunsten. De komende jaren bouwt het KUO daarop voort door het kennisecosysteem verder te versterken. De verbinding tussen onderwijs en onderzoek is daarin belangrijk. Verder werkt onderzoek als katalysator voor de verbinding met de beroepspraktijk en met onderwijs- en onderzoeksdomeinen buiten de kunsten. Spelers in het onderwijs, onderzoek en het werkveld trekken samen op als co-creators en werken samen aan onderzoeksprojecten. Om onderzoek binnen dat kennisecosysteem verder te ontwikkelen zet het KUO in op vier punten: **versteving van de onderzoekerscultuur in het onderwijs**, verdere ontwikkeling van de **derde cyclus**, verdere ontwikkeling van de **lectoraten**, en **samenwerking in onderzoek**.

VERSTEVIGING ONDERZOEKSCULTUUR IN HET ONDERWIJS

Het bachelor- en masteronderwijs is het fundament van het KUO. Van studenten wordt een onderzoekende en innovatieve houding gevraagd. Zij ontwikkelen die verder tijdens hun opleiding. (Artistiek) onderzoek is impliciet in het onderwijs aanwezig, maar komt veelal pas in het derde of vierde jaar van het curriculum expliciet aan bod. Het KUO kent verschillende soorten onderzoek, zoals praktijkgericht, ontwerpend, artistiek, toegepast en fundamenteel onderzoek. Onderzoek krijgt in de bachelor, master en binnen de lectoraten een eigen invulling. In het KUO gaan onderzoek en professionele praktijk altijd hand in hand. Veel onderzoek is immers "maakonderzoek". Onderzoek is

which, who, I give it to. I smile, so does she, but looks tired underneath.

daardoor een verbindende schakel in de verbetering van het onderwijs en de verdere vernieuwing van de beroepspraktijk. De basis van dat onderzoek wordt in het onderwijs gelegd. Daarom werkt het KUO de komende jaren gezamenlijk aan het vinden van antwoorden op vragen als:

- Hoe optimaliseren we een doorlopende leerlijn onderzoek voor ad-, bachelor-, master-, Professional Doctorate- en PhD-studenten?

- Hoe verstevig en versterk je de levendige onderzoekscultuur binnen het hoger kunstonderwijs, waarmee die op verschillende niveaus voor studenten relevant is?

De onderzoekscomponent in het onderwijs wordt de komende jaren structureel versterkt door het gesprek te voeren over onderzoeksidioom en onderzoeksmethodologieën, passend bij het kunstvakonderwijs. Dat idioom en de methodologieën worden versterkt door ze tegelijk ook toe te passen. Daarbij zet het KUO zich in om gezamenlijk beter zichtbaar te maken hoe onderzoek, onderzoeksresultaten en methodologieën uit de kunst- en ontwerpvakken van waarde zijn in andere contexten.

VERDERE ONTWIKKELING DERDE CYCLUS

Er is door het kunstonderwijs afgelopen jaren gewerkt aan een nog ontbrekende belangrijke schakel op het gebied van onderzoek: de derde cyclus. De derde cyclus biedt de student verdiepend onderzoek en de mogelijkheid tot het behalen van een postdoctorale graad. Meer informatie over nut en noodzaak van een derde cyclus voor de kunsten is te vinden in de visie van het kunstonderwijs op de derde cyclus. De ambitie om in het hbo een derde cyclus (Professional Doctorate) te ontwikkelen is ook onderdeel van de strategische agenda "Professionals voor morgen". Hoewel onderzoek in de kunsten soms wordt vergeleken met academisch onderzoek, is dat niet het uitgangspunt voor

het ontwikkelen van de derde cyclus in het hbo (en in de kunsten). Doel voor het KUO voor de komende jaren is de inrichting van een derde cyclus vanuit het unieke en het eigene van het onderzoek in de kunsten en in de creatieve sector. Daarin is ruimte voor alle vormen van onderzoek (praktijkgericht, ontwerpend, artistiek, toegepast, fundamenteel), waarin vaak de verbinding met maatschappelijk relevante onderwerpen wordt gezocht. Voorop staat dat niet alleen onderzoek wordt gedaan naar, en als onderdeel van, de eigen praktijk, maar dat helder is wat de bredere relevantie van dat onderzoek is.

Voor de verdere ontwikkeling van de derde cyclus is het kunstonderwijs nauw aangesloten bij het bredere ontwikkelingstraject voor het Professional Doctorate in het hbo. Er wordt deelgenomen aan de pilots voor het Professional Doctorate met de pilot Kunst+Creatief, waaraan elf hogescholen met kunst- en creatieve opleidingen deelnemen. Binnen de pilot wordt een opzet gemaakt voor een gezamenlijke aanpak voor een vierjarig PD-traject, waarin ook de kwaliteitsborging is opgenomen. Daarmee wordt de derde cyclus in de kunsten de komende jaren vormgegeven en generaliseerd, waardoor er een nieuw perspectief ontstaat voor kunstafgestudeerden.

VERDERE ONTWIKKELING LECTORATEN

In alle kunstvakken in Nederland heeft zich de laatste jaren een stevige ontwikkeling voorgedaan op het gebied van lectoraten. Er zijn inmiddels veertig lectoraten en lectoren die thematisch verbonden zijn aan de kunsten. De afgelopen jaren is een actief lectorenplatform, Kunst=Onderzoek (K=O), ontwikkeld, waarin lectoren kennis rondom onderzoek uitwisselen. Daarnaast is het lectorenplatform Onderwijs op het Snijvlak van Kunst, Wetenschap en Technologie (OKWT) actief, waaraan verschillende lectoren uit de kunsten verbonden zijn. De komende jaren zet het KUO in op een kwalitatieve ontwikkeling in de lectoraten. De lectoraten zijn een belangrijke spil in de samenwerkingen

die de hogescholen hebben op het terrein van onderzoek. Via de lectoraten wordt gewerkt aan het versterken van het onderzoeksklimaat door een gemeenschappelijk idioom te ontwikkelen. Vanuit de lectoraten wordt de komende vier jaar een structurele verbinding gelegd met het (master) onderwijs en de disciplinenetwerken, zodat het onderzoek ook echt verbonden is met onderwijs en kan inspelen op de onderzoeksbehoeften die daar leven. De lectoraten zijn ook de plek waar de verbinding wordt gelegd tussen kunst en creatieve industrie. Onder andere het lectorenplatform KunstOnderzoek werkt aan de zichtbaarheid van onderzoek in de kunsten en het delen van onderzoeksresultaten, door het organiseren van een jaarlijks symposium met het onderwijs en het werkveld.

SAMENWERKING IN ONDERZOEK

Via onderzoek zijn hogescholen met kunstopleidingen nauw verbonden met hun regio. In Rotterdam, Amsterdam, Leiden/Den Haag, Utrecht, Groningen en Maastricht werken zij in het (artistiek) onderzoek samen met de universiteiten op het gebied van promovendi, onderzoeksaanvragen en double degrees. Het KUO versterkt deze samenwerkingen met universiteiten en met andere onderzoeksdomeinen buiten de kunsten, waaronder cross-sectorale samenwerkingen met techniek, zorg en creatieve industrie. Daarnaast zoeken hogescholen met kunstopleidingen landelijk en internationaal de verbinding.

Op het gebied van onderzoek voert het KUO een eigen agenda met daarin eigen onderzoeksthema's, bijvoorbeeld rond diversiteit en inclusie. Tegelijk kan vanuit onderzoek veel vaker de verbinding worden gelegd en gemaakt met andere onderzoeksterreinen buiten de kunsten. Het KUO sluit zich met zijn onderzoek nadrukkelijk aan bij maatschappelijke thema's en uitdagingen en andere onderzoeksagenda's, zoals de Nationale Wetenschapsagenda, de Kennis-en Innovatieagenda Maatschappelijk Verdienvermogen en Horizon Europe.

Samenwerking aan gemeenschappelijke onderzoeksthema's en aanvragen staat met nadruk op de agenda naar aanleiding van de [verkenning](#) die in 2020 in opdracht van Regieorgaan SIA is uitgevoerd. In deze verkenning naar de versterking van praktijkgericht onderzoek aan kunsthogescholen blijkt onder meer dat het gebrek aan massa vaak beslissend is als het gaat om de vraag, waarom relatief weinig kunstonderzoek budget uit de tweede geldstroom verwerft. Samenwerking tussen onderzoekers en kunsthogescholen kan en moet daar verandering in brengen. De adviezen uit de SIA-verkenning met betrekking tot samenwerking worden de komende jaren door het KUO opgepakt, zodat in het onderzoek meer focus en massa wordt gecreëerd en meer clusters en samenwerkingsprogramma's worden gevormd. Vanuit de hogescholen met kunstopleidingen wordt ook deelgenomen aan Centers of Expertise. Via deze interface tussen onderwijs, onderzoek en externe partners zetten de kunsthogescholen stappen om onderzoek te valoriseren en de praktijk sterker te verbinden met het onderwijs. Ook in [fieldlabs](#), [werkplaatsen](#) en [kenniscentra](#) komt de verbinding met omgeving tot stand.

KUO: FEITEN EN CIJFERS

Klik [hier](#) voor een overzicht van KUO: Feiten en cijfers.

32
COLOFON

BEZOEKADRES

Vereniging Hogescholen
Prinsessegracht 21

POSTADRES

Postbus 123
2501 CC Den Haag

TELEFOON

(070) 312 21 21

TWITTER

@Ver_Hogescholen
www.vereniginghogescholen.nl

Deze publicatie is ontwikkeld door studenten
uit het kunstvakonderwijs

CONCEPT EN GRAFISCH ONTWERP

Tjobo Kho (Werkplaats Typografie, ArtEZ)

ILLUSTRATIES

Mariavittoria Campodonico (Werkplaats Typografie, ArtEZ)

LETTERTYPES

Waxwing door Michelle Lin (Werkplaats Typografie, ArtEZ)

morning ride door Agathe Gabrielle Delaite (Gerrit Rietveld Academie)

TEXT ONDERTITEL

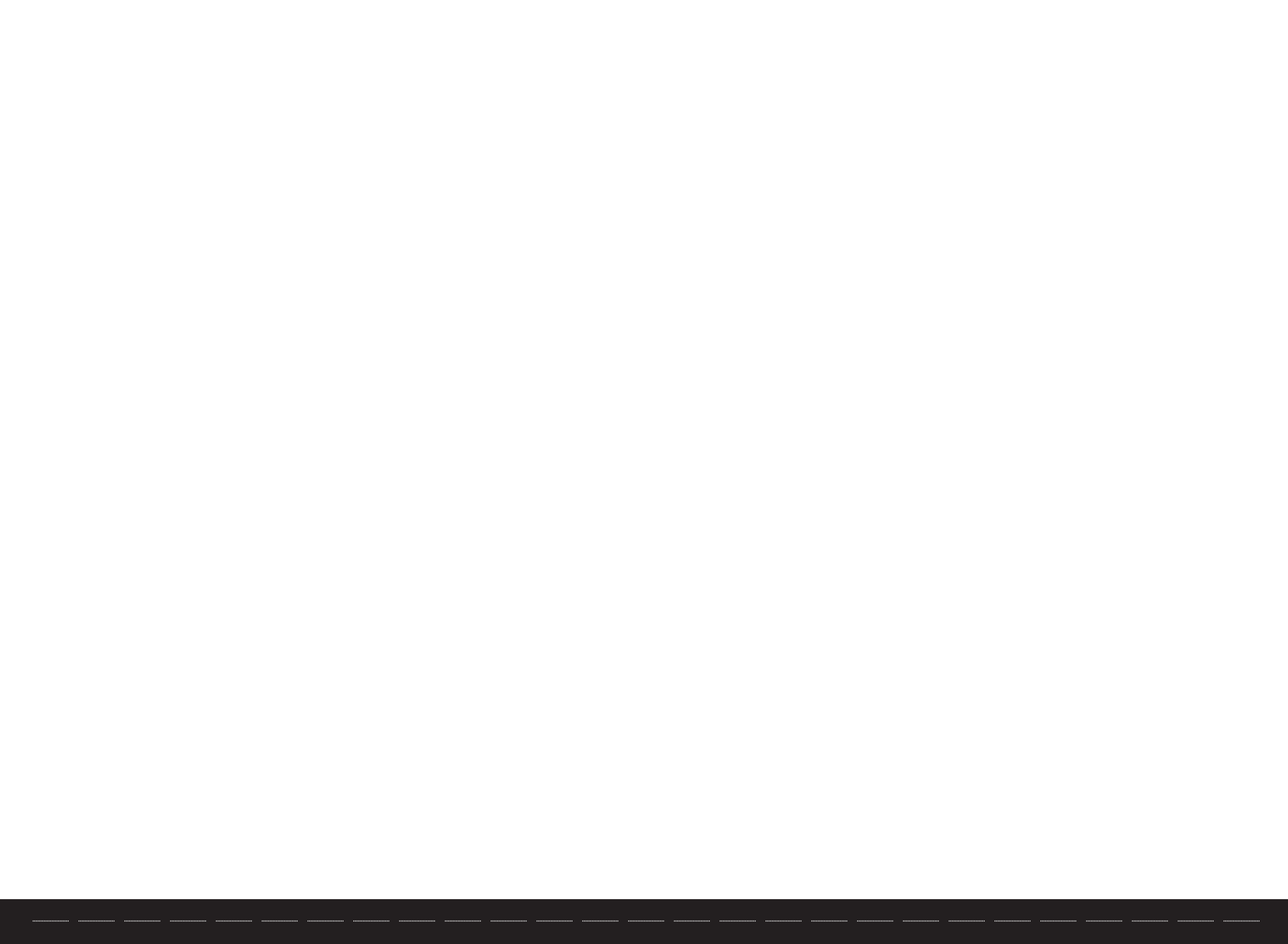
16 conversation door Jan-Pieter 't Hart (Dutch Art Institute, ArtEZ)

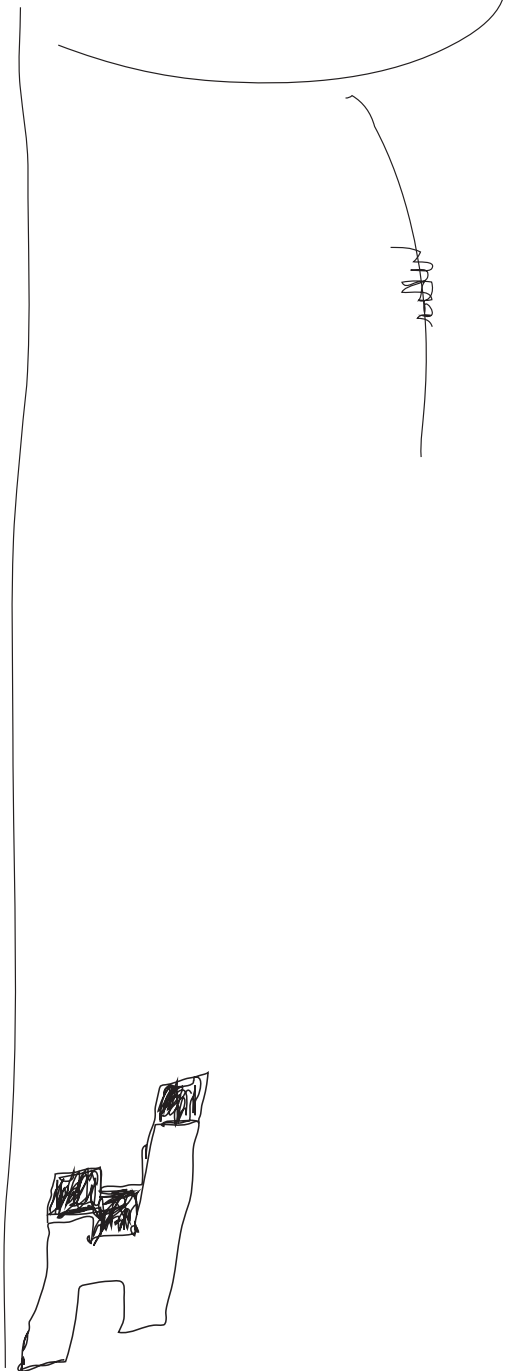
PAPIER

Labelset 80 grs
Pop set cloud 70 grs
Rebello 80 grs

DRUKKERIJ

Coers & Roest

DIVERS EN HOOGWAARDIG ONDERWIJS

Het Nederlandse hbo-kunstonderwijs (KUO) biedt een **breed en divers aanbod** van associate degree-, bachelor- en masteropleidingen. Het kunstonderwijs staat **hoog aangeschreven** en is **internationaal toonaangevend**. De opleidingen bereiden voor op een nationaal én internationaal werkveld. Studenten specialiseren zich tijdens hun opleiding in beeldende kunst, vormgeving, dans, muziek, theater, film, bouwkunst, docent in de kunstvakken, circus of erfgoed. In totaal gaat het om 50 verschillende opleidingen. Bijna de helft daarvan is uniek en wordt maar aan één instelling gegeven. In hun onderwijs werken hogescholen met kunstopleidingen veelvuldig **disciplinair** en **interdisciplinair** samen met andere kunstopleidingen én **cross-sectoraal** met opleidingen van andere hogescholen en universiteiten. Alles bij elkaar omvat het KUO daarmee bijna 140 opleidingen.

Het aantal studenten in een deel van de bacheloropleidingen is door **zelfregulering** al jaren stabiel. Het aantal studenten in de masteropleidingen neemt toe. Masteropleidingen in het KUO zijn vaak uniek, interdisciplinair en opgezet in samenwerking en afstemming tussen hogescholen en met het werkveld. Met deze masteropleidingen geeft het KUO toptalenten kans zich tot op een hoger niveau te ontwikkelen en wordt er een stevige onderzoeksbasis gelegd voor o.a. een Professional Doctorate in de kunsten. Ook het aantal associate degree-studenten neemt toe. Daarmee speelt het KUO in op veranderingen in de arbeidsmarkt, een leven lang ontwikkelen en levert een bijdrage aan de toegankelijkheid van het onderwijs voor specifieke doelgroepen. De belangstelling om een opleiding in het kunstonderwijs te volgen is groot en opleidingen selecteren streng.

Deze **streng selectie** houdt de kwaliteit hoog en reguleert de instroom. Studenten in het kunstonderwijs zijn sterk gemotiveerd. Dat blijkt onder andere uit de **lage uitval** en het hoge aantal studenten dat het diploma haalt. De afgelopen jaren is de uitval verder afgenomen en het **studiesucces** verder toegenomen. Er worden meer ad-en masterdiploma's afgegeven. Door de beperking van het aantal bachelorstudenten is het aantal bachelordiploma's afgenomen. Van de studenten die in 2019 begonnen aan een voltijds bachelor in het kunstonderwijs viel na één jaar 10 % uit. Voor het hbo als geheel was dat 11 %. Van de studenten die in 2015 begonnen aan een voltijds bachelor in het kunstonderwijs heeft 66 % na vijf jaar het diploma behaald. Voor het hbo als geheel is dat 52 %.

STUDENTENAANTALLEN 2016/2020

totaal aantal studenten
19.858 / 21.847

studenten master
2.876 / 3.465

studenten bachelor
16.844 / 18.114

studenten ad
147 / 268

DIPLOMA'S IN 2015/2019

ad
43 / 84

bachelor
3509 / 3199

master
926 / 1125

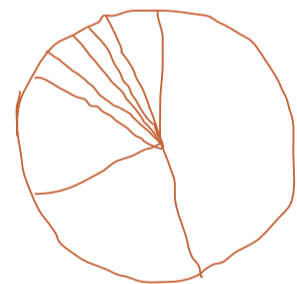
Het KUO beslaat 4% van het totale hbo-onderwijs.

15 HOGESCHOLEN

- Amsterdams Hogeschool voor de Kunsten
- ArtEZ University of the Arts
- Avans Hogeschool
- Codarts Rotterdam
- Design Academy Eindhoven
- Fontys Hogescholen
- Gerrit Rietveld Academie
- Hanzehogeschool Groningen
- Hogeschool der Kunsten Den Haag
- Hogeschool Inholland
- Hogeschool Leiden
- Hogeschool Rotterdam
- Hogeschool voor de Kunsten Utrecht
- NHL Stenden Hogeschool
- Zuyd Hogeschool

DISCIPLINES IN HET KUNSTONDERWIJS EN AANDEEL STUDENTEN

Beeldende kunst en vormgeving	45%
Muziek	23%
Docentenopleidingen kunstvakken	15%
Dans	3%
Theater	3%
Film en televisie	2%
Bouwkunst	3%
Crossover	6%

ONDERZOEK MET IMPACT

Onderzoek in het KUO is breed en heeft **impact op tal van terreinen**, waaronder de eigen (kunst)discipline en creatieve praktijk, maar ook zorg, stedelijke ontwikkeling en de creatieve industrie. Binnen de kunsthogescholen zijn 52 onderzoeksgroepen actief. In het

hbo zijn **lectoren** vaak in meerdere sectoren actief en lectoren verbonden aan kunstopleidingen zijn daarop geen uitzondering. Ruim 60 lectoren houden zich bezig met onderzoek binnen het domein van de kunst. Lectoren en andere onderzoekers verbonden

aan kunstopleidingen hebben vaak kleine (onderzoeks)aanstellingen. Afgelopen jaren hebben hogescholen met kunstonderwijs onderling én samen met andere hogescholen hard gewerkt aan de ontwikkeling van een **Professional Doctorate**.

WERKZAAM IN ALLERLEI SECTOREN

Kunstafgestudeerden zijn werkzaam in het veld van kunst, cultuur, creatieve industrie, onderwijs, maar ook daarbuiten. Ze werken veelal als **zzp'er** voor opdrachtgevers in **verscheidene sectoren**. Van de afgestudeerden uit 2018-2019 had in 2020 36 procent een vaste aanstelling. De effecten van de corona-crisis op

de culturele sector zijn duidelijk zichtbaar bij deze lichter afgestudeerden. Tot begin 2020 was de creatieve industrie één van de snelst groeiende sectoren van Nederland, maar met de crisis zijn het culturele veld en de creatieve sector sterk geraakt. Minder kunstafgestudeerden hebben een vaste aanstelling en

ook hun inkomenssituatie is verslechterd. Velen van hen geven aan dat hun werksituatie door corona is verslechterd. Wel zijn ze zeer positief over de basis die hun opleiding biedt voor verdere ontwikkeling. Op het punt van voorbereiding op de beroepsloopbaan zijn ze kritischer dan in het verleden.

VERBONDEN MET WERKVELD EN OMGEVING

Het hbo kunstonderwijs is nauw verbonden met het werkveld en de bredere samenleving. Het werkveld, met name de kunst- en cultuursector is

dynamisch en divers. Het kunstonderwijs is vaak zelf initiator en gangmaker van samenwerkingen. Relaties liggen op allerlei niveaus,

gerelateerd aan de opleiding, de discipline en aan de sector als geheel; lokaal, regionaal, nationaal en internationaal.

Het onderstaande overzicht geeft een impressie van de diverse relaties van het kunstonderwijs.

